

մերթ կը զործածէ նաեւ *fwagadri*, եւ այս բոլոր հայ ձեւերուն զանազանութեան զէմ յոյնը ունի միակ բառ մը *ἵππόδαμος*, *dompteur de chevaux* ըստ Bailly-ի (Գ. 251, Դ. 80, Է. 38, 361), որ միակերպօրէն զործածուած է իրր մակդիր Տրովադացիներու եւ Հեկտորի:

Նման եզր մը, որ միաձեւ եւ յաճախ կը զործածուի Ղազրիկեանէն, այս անգամ իրր մակդիր Աթայեցիներու, պղնձագգեստ բառն է, որուն ուրիշ հոմանիշ մըն է իր քով պատեմագէնը: Բաղրատունիի քով աւելի զանազանութիւն կայ. փոխանակ պղնձագգեստի՝ որ չի զործածեր, ունի պղնձագէն, պատեմագէն, պղնձապատ, զինագգեստ, պղնձալառ, բոլորն ալ յունարէն *χαλκός* րառին դիմաց, (Բ. 187, Դ. 199, 537, Ե. 180, Է. 444, Ը. 71): Յունարէնը մէկ անգամ ունի *χαλκαιοδωρήξ*, որ Բաղրատունի պղնձակուռով կը հայացնէ (Դ. 447): Յունարէն բառը կաղմուած է պղինձ եւ զգեստ *χαλκός + χιτών* բառերու բարդութեամբ: Այդ բառին նիւթական վերածումին մէջ, ինչպէս ըրած է Ղազրիկեան պղնձագգեստ, մութ կը մնայ պղինձով զրահուած ըլլալու զազափարը, մինչ միւս բառերը այդ իմաստն եւս կը յայտնեն: Bailly-ի բացատրութիւնն ալ à la cuirasse d'airain կը հաստատէ մեր այս ըրած ճշտութեան:

Հայերէնի դարձուածքները աւելի հարուստ են. յունարէն *κορυθαίολος* *Ἐκτωρ*-ի դիմաց Բաղրատունիէն ստեղծուած ձեւերը՝ սաղուարտափօն (Գ. 83, 324, Զ. 263), կորդակափօն (Զ. 342), կորդակախրախտ (Զ. 359, 369, Ը. 160), սաղուարտախրախտ (Զ. 520) կը վկայեն այս ճոխութեան եւ արտայայտութեան բազմազան դիւտերուն: Ղազրիկեան հեռանալով այս բառերէն, եւ ուղեւոր փոփոխութիւն մը մտցնել՝ զործածած է անգամ մը *ցցումափօն* (Զ. Երգի 359 տողի վրայ), ուր սաղաւարտի ներկայութիւնը կը զգացուի լուեւայն միայն:

Յունարէն բառը *Κορυθαίολος* ճշգրտապէս կը նշանակէ զինուորական սաղաւարտը շարժող կամ ճօճող, այլաբանական բացատրութիւն մը՝ որուն իրական իմաստն է կատաղի, ուժգին կռուող մարտիկ¹. այդ իմաստը կու տայ մանաւանդ Բաղրատունիի «սաղաւարտախրախտ»ը:

1968ին տպագրուած Rosa Calzecchi Onesti-ի Թարգմանութիւնը՝ ուր վերածուած է յունարէնը «Ettore elmo abbagliante» կամ անգամ մըն ալ «elmo lucente»-ով՝ կը հեռանայ բառին բուն նշանակութենէն, որովհետեւ փայլի հետ կապ չունի: Նոյն միակերպութիւնը

1. M. A. BAILLY, *Dict. Grec-Français*, *κορυθαίολος* եւ *κορυθαίολος*-ի դիմաց բառական իմաստով կը գնէ «qui agite la crinière de son casque, c.à.d. guerrier impétueux». Paris, 1910.

ունի Փրանսերէն նոր հրատարակութիւն մը, որ պատկան տեղերու մէջ կը գործածէ «au casque étincelant»²:

ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԵԱՆ ԶԵԻՆԵՐՈՒ

Բառերու համանմանութիւններէն Ղազիկեան կ'անցնի ձեւերու եւ արտայայտութեան նմանութիւններու: Այս մասին ալ արդէն նախընթացարար ակնարկ մը ըրած էինք եւ օրինակով ալ ցոյց տուած, սակայն կ'արժէ դիտել նոյն եղբայրացութիւնը կարգ մը ուրիշ օրինակներով:

Ղազիկեան (տպ. 1911)

Հերայէն

Ծածուկ չըմնաց սակայն, զի նէ տեսեր էր

Որ ծովական ծերուն դատրիկը՝ Թեոխ

Արծաթթաթիկն՝ եկաւ իրեն խորհուրդի: (Ա. էջ 30)

Բագրատունի

Բայց ի Հերայ ծածկեցաւ ոչ

Զի ետես եթէ եկն եւ ի խորհուրդ ընդ իւր եմուտ

Արծաթթաթիկըն Թեոխ, գուտըր ծերոյն ծովականի: (Ա. 536-538)

Ղազիկեան

Պատերազմեր է պատերազմ մ'անկատար

Ու մաքառեւր սակաւաթիւ մարդոց հետ: (Բ. էջ 43)

Բագրատունի

Պատերազմ անկատար պատերազմեալ եւ մաքառեալ

Ընդ որեւր սակաւաւոր: (Բ. 121)

Ղազիկեան

Սիրելիներ, Արդիացուց իշխաններ

Ու սալարներ, սո՞ւտ թէ իրաւ պիտ' ըսեմ.

Բայց սիրտըս զիս կը յորդորէ. փութադռոյթ

Անդրուժարեան թաթուղներու գրընդիւնով

Կը թընդայ իմ ականջս. իցիւ թէ այսպէս

2. HOMÈRE, *Iliade*, tome I (1967), II (1965), éd. Paris, texte établi et traduit par PAUL MAZON, membre de l'Inst. professeur à l'Université de Paris, avec la collaboration de Pierre Chantraine, Paul Col-lart et René Langumier.

Շուտ՝ Ողիսէս եւ քաջարի Դիոմէդն

Հոս քըչէին տրովեան ձիերն մենաճիւ: (Ժ. էջ 333-334)

Բագրատունի

Ով սիրելիք, զօրավարք արդիացւոյ եւ իշխեցողք,

Սո՛ւտ թէ ստոյգ ինչ ասիցեմ, համարձակէ սակայն հողիս.

Փռւթադռոյթ անդրուվարեան ոտին դըրնդիւն դունկն իմ թնդէ.

Յանկարծ այսր Ողիսեսս եւ Դիոմէդ քաջակորով

Այսպէս շոյտ ի տրովացւոյ սալասըմբակ վարէին ձիս: (Ժ. 534-537)

Արծաթքաթիկ, Թեախ աստուածուհիին մակդիրը, նոյնութեամբ անցած Բազրատունիէն Դադիկեանին, յաջող եւ ճշգրիտ հայացում յունարէն ձրցորոթէ՞ա բառին: Այդ պարբերութեան մէջ նմանապէս զգալի է ծովակամ ծերուն ալ փոխադրութիւնը աշխարհաբարի մէջ: Վերոյիշեալ խոսք թարգմանութիւնը հայերէնին պէս հաւատարիմ է բնագրին.

Teti piede d'argento, figlia del vecchio marino³

ձրցորոթէ՞ա Θέτις θυγάτηρ ἀλίοιο γέροντος.

Արծաթթաթիկն Թեախս, դուստրը ծերոյն ծովականի:

«Պատերազմ պատերազմեալ»ը Բազրատունի յունարէնի վրայ ձեւած է բառական նոյնութեամբ πόλεμον πολεμίσειν-ի, որուն Դադիկեան նիւթապէս կը հետեւի. աշխարհաբարի պահանջը դուցէ ուրիշ էր, պարզելու իմաստը եւ աւելի նուազ դասական կերպարանք տալու համար:

Աւելի զգալի է Նեստորի նախզդացումի արտայայտութեան մէջ, ուր կը յայտնէ իր վախը՝ որ մի դուցէ հասնին տրովեան քաջերը իրենց ձիերով: Բազրատունի բնագրին պարզ տողերուն հազուեցուցած է նմանաձայնութեամբ ուժեղացած ձեւ մը, որով կարծես իսկապէս կը լսուի ձիերու դոյիւնը. այդ ճոխ հայացումը անոր լեզուական ճարտարութեան ապացոյց մըն է, ինչպէս գոյնի, զդացողութեան, լողողութեան պահանջի մը դոհացում, զոր Բազրատունիի պէս արուեստագէտ մը կրնար տալ:

Դադիկեանի թարգմանութեան շատ մօտէն հետեւիլը Բազրատունիին՝ ինքնին յայտնի է եւ աւելորդ է բացատրել. «անդրուվար-

3. OMERO, *Iliade*, vers. di Rosa Calzecchi Onesti, ed. Einaudi, 1968, libro primo, 538. Նոյնպէս Փրանս. Թարգմանութիւնը Փօլ Մազունի՝ որ ունի «Tétis aux pieds d'argent», tome I, p. 24: Բազրատունիի հայացումը նիւթական եւ բառական ըլլալէ զատ՝ նաեւ ներքութիւն մ'ալ ունի կանացի փափկութեան դրոշմ տալով բառին:

schinieri»-ով, նոյնիսկ *χαλκοσκήμης*-ի պարագային, մինչ *Φοί* Մադոնի *Ֆրանս* . վերոյիշեալ *Թարգմանութիւնը*, մինչ բոլոր միւս տողերուն վրայ ունի «aux bonnes jambières», հոս փոխած է, ըստ *Իմաստի*, «aur jambières de bronze»⁴:

Քաջաքարձը մակդիրն է Աբայեցիներուն, ինչպէս ձիախրոխոր Տրովագացիներուն:

Իլիականի բնագիրը այլուր կը գործածէ *xvημῖς*, լծօց որ ըստ Bailly-ի կը նշանակէ «jambart, armure de fer, composée de deux plaques de métal, qui recouvrait la jambe», եւ որուն հայերէն վերածումը Բաղրատունի բրած է սոնապան բառով:

Κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ xvημῖσιν ἔθηκε.

Յառաջ քան զամենայն արկ ըղբարձիւքն ըղբրոնապանան:

Ասկէ կը հետեւի *թէ* ձուսնիւն-ը նոյն բառն է ի վերջոյ *xvημῖς*-ին միացած ձու-ի: Աշխարհարարի մէջ սոնապանի կամ սոնակալի վրայ հիմնուած բացատրութիւնը մը աւելի հասկնալի չէ՞ր մէթէ:

Դիտել տուած ենք արդէն (*Թիւ 7*), որ Ղադիկեանի յօդածայն մարդ բացատրութիւնը (Իլիականի Ա. երգի 250 տողի վրայ) կրկնութիւն էր Բաղրատունիի «ազդ մարդկան յօդածայնից» վերածման, որուն իմաստն էր մահկանացու մարդու:

Մինչ Բաղրատունի Բ. 285 տողի վրայ յունարէն *μέροφ*, *οπος*-ը կը *Թարգմանէ* մահկանացու բառով, Ղադիկեան կը մնայ յառած յօդածայն մարդ մէջին արտայայտութեան: Այլուր՝ երբ *Թ. 340* տողին յունարէնի *μερόπων ἀνδρώπων*-ը Բաղրատունի կը վերածէ հայերէնի մէջ «ի բազմաձայն մարդկան ազանց»ով, Ղադիկեան կը շարունակէ մնալ անոր հաւատարիմ՝ յօդածայն մարդոց ձեւը գործածելով:

Բազմածայն կամ յօդածայն բացատրութեամբ Բաղրատունիի երեւակայութիւնը կ'ուզէ լայնօրէն ընդգրկել *μέροφ* - մահկանացու պարզ բառին տակ ինչպէս մարդկային բոլոր ցեղերու զանազանութիւնը, այլեւայլ լեզուներ խօսող բովանդակ մարդկութիւնը, ընդարձակելով այսպէս այդ բառին միտքը: Սակայն ինքն ալ ուրիշ տողերու վրայ կը գործածէ մահացու կամ մահկանացու եղբր՝ յունարէնի ուրիշ երեք տարբեր բառերուն դիմաց. *βροτός* (*Ե. 361, 604, Ի. 446, Ը. 428, Ժ. 83, 386*), *καταβνητός* (*Ե. 402, 901, Զ. 123, Ժ. 440*), *δνητός* (*Ժ. 403*):

Այս կարգի բառերէն է նաեւ քարոզ՝ պատուիրակի իմաստով, որու մասին անդրադարձած ենք արդէն (տես *Թիւ 8*): Սակայն ատիկա ամբողջական տեսութիւն մը չէր:

4. HOMÈRE, *Iliade*, trad. Paul Mazon, tome II, chant VII, v. 41, p. 4.

Երեք զլխաւոր դասակարգութեան կը բաժնուին գործածութիւնները. Բարոզ՝ զբարարի մէջ պատգամատարն է, այն որ հրամանը կամ խօսքը ա) կը տանի հաղորդելու եւ ք) կամ բարձրաձայն կը հրապարակէ ելած հրամանը: Այս երկրորդ պարագային կը նոյնա՝ նայ մունետիկի հետ:

Ամէն անգամ որ Բազրատունի գործածած է քարոզ բառը՝ (Բ. 50, 97, 280, 438, 442, Գ. 248, Թ. 10, 170), Ղազիկեան ալ նոյնը կը գործածէ: Բայց սա՝ նոյնը կը գործածէ նաեւ, երբ Բազրատունի քարոզը կը փոխէ նուիրակի եւ նուիրակապետի (Գ. 245, Է. 275, Թ. 689, Ժ. 315): Յունարէն բառը քարոզին՝ է *κῆρυξ, κηρυξ* եւ խաղական թարգմանութեան մէջ՝ *araldo*:

Ղազիկեանի քով անտեղութիւնը քարոզ բառը երբեմն գործածելին է նաեւ պատգամաւորի նշանակութեամբ, որ աշխարհաբարի համար մթին եւ անհասկնալի է: Բայց երբոր ներելի է, կը գործածէ զայն մունետիկի իմաստով, ինչպէս հետեւեալ օրինակներու մէջ.

Իսկ Ատրիդէս հրաման տրւաւ քաջաձայն
Քարոզներու՝ որ ժողովի հրաւիրեն
Գիտակազեղ Աքայիկներն... (Բ. երգ, էջ 39)

Իսկ քաղաքէն կը բերէին քարոզներն
Աստուածներուն ուխտի դաշինքն՝ երկու դառ: (Գ. երգ, էջ 95)

Եւ Աթենաս խաժակն իր մօտ՝ քարոզի
Նման՝ սաստեց ժողովուրդին որ լռէ: (Բ. երգ, էջ 51)

Մեծադոչ ինը քարոզներ ամէն ջանք
Կը թափէին լըռեցնելու ձայն, աղմուկ,
Որ զելցային արքաներուն մտիկ ընեն: (Բ. երգ, էջ 42)

Օն, ժողովուրդը կանչեն
Թող պղնձազգեստ Աքայեցոց քարոզներն,
Որ դուռներն նաւատորմին քով...
Այսպէս ըսաւ եւ Հանսաստեց Ալամմոնն՝
Մարդոց արքան. անմիջապէս հրամայեց
Որ քարոզները քաջաձայն՝ վարսազեղ
Աքայեցոց պատերազմի հրաւէր տան:
Անոնք քարոզ կը կարդային, եւ միւսներն
Արաղ արաղ կը խմբուէին խուռներամ: (Բ. երգ, էջ 59)

Նոյն իմաստով նաեւ հետեւեալ տողին վրայ.
Իսկ Ատրիդէս դժնիկ ցաւով սիրտը խոց,
Կ'երթար կու դար՝ հրաման տալով քաջաձայն
Քարոզներուն, որ ժողովի հրաւիրեն... (Թ. երգ, էջ 271)

Նմանապէս՝

Փինիքս անոնց թող առաջնորդ ըլլայ նախ՝

Էսան յետոյ մեծ, եւ դիւցազն Ողիսէս,

Եւ հետերնին երթան երկու քարոզներ

Եւրիբատէս եւ Ողիոս: Զուր բերէք

Զեռնալուայի....

... Եւ քարոզներն անմիջապէս ջուր լըցին (Թ. Երգ, էջ 279)

Հոս, վերջին տողին քարոզները նաեւ մատուցուիլ պաշտօն կը կատարեն. յունարէն բնագրին եւ Բազրատունիին բոլոր բառերը չեն փոխուիր այս պարագային ալ, կը մնան չղիքս, քարոզ, խտայերէն ալ araldo: Ասկէ կը հետեւի թէ այդ եղբւր շատ լայն իմաստ ունէր եւ թէ քարոզները կը կազմէին հրամաններու հաղորդումին կամ փոխադրութեան մէջ ամէնէն սովորական եւ զործունեայ պաշտօնէութիւնը: Բայց երբ հարկ կ'ըլլար յատուկ առաքելութիւն մը լուրջ հարցի, դժուար ու բարդ կնճիռի մը լուծման համար, այն ատեն ընտրեալ անձեր կը սահմանուէին, ինչպէս օր. Ազամեմոնի եւ Աքելլէսի կատարի վէճէն ու կռիւէն հետք՝ հաշտուելու հարկը զգացուելուն՝ Ազամեմոնի կ'առաջարկէ իմաստնագոյն եւ յարմարագոյն անձեր դանել այս զործին. ու կ'ընտրուին Էսոս եւ Ողիսէս, որոնց կ'ընկերանան նաեւ երկու սովորական քարոզներ ալ, բայց ասոնց չ'իյնար խօսիլ ու կարգադրել ինդիրը: Յունարէն բնագրին մէջ այս պարագային բառը կը փոխուի, չղիքս-ի տեղ կը զործածուի *χλητός*, զոր Բազրատունի կը հայացնէ ընտրակամս-ով, Ղազիկեան կը դնէ դէպքով բառը, իսկ իսալ թարգմանութիւնը «scelti», որ յունարէնի հարազատ միտքը կը յայտնէ, ինչպէս Բազրատունիինը (տես ստղ՝ Թ. 165):

Վերը մէջըբերուած տողերուն վրայ յայտնի կը նշմարուի քարոզ-ի բուն նշանակութիւնը. քարոզները ուժեղ ձայնով օժտուած մարդեր են, որոնց պաշտօնն է ժողովի հրաւիրել, հաղորդել կարգադրութիւններ, լռեցնել ազմուկ հանող բազմութիւններ, հաղորդել պատերազմի ազդը թշնամի բանակին: Այս իմաստով առնուած քարոզ բառը՝ անշուշտ իրաւունք կ'ունենայ զործածուելու, եթէ մուկետիկ-ը չի կըրնար փոխանակել զայն, բայց ոչ պատգամաւորի նշանակութեամբ: Քաջաձայն բարդ ածականն ալ, իր զբաղարի իմաստով՝ փոխազըրուած է իր բոլոր Բազրատունիէն:

Երկրորդ եղբւր պատուիրակի իմաստով Իլիականի մէջ զործածուած է՝ *ἄγγελος*, զոր Բազրատունի կը թարգմանէ ընդհանրապէս հրեշտակ բառով (Բ. 26, 94, 786, է. 274, Ժ. 286, 315), քիչ անգամ՝ պատգամաւոր-ով (Փ. 121) եւ բանբեր-ով (Բ. 63), որուն զիմաց իտալական թարգմանութիւնը ունի *messaggero* եւ *nunzio*. իսկ Ղա-

ղիկեան մերթ հրեշտակ, մերթ բանքեր: Անգամ մը միայն հրեշտակուքիւն ունի Բաղրատունի, որովհետեւ բնաղիրն ալ օչրչէնէջ է, զոր խալ. թարգմանութիւնն ալ «in ambasciata»-ով բացատրած է:

Հոմերոսի մէջ այս բառը վերադասուած է Արամազդէն զրկուած երկնային պատգամաւորներուն, ինչպէս երազոտն Խոխի համար, առաքուած Տրովադացիներուն (Բ. 786), եւ Հեղինէի (Գ. 121), Երազի (Բ. 26) եւ Շոխի (Բ. 93) Արամազդի հրեշտակներուն՝ զրկուած մահկանացուներու աշխարհը: Շոխի աստուածուհին, բնաղրին մէջ օσος (ատա. օտա), կը նշանակէ ճշգրտորէն Ձայնը աստուածներու կամ մուսաներու, մարդարէական ձայնը, պատգամը, նախադուշակութիւնը: Բաղրատունիին Շոխիը հետեւարար կը բացատրէ զայն, բայց խտրական թարգմանութեան «Fama» եւ Ղազիկեանի Համբալը նուազ յատկութեամբ կը մօտենան բուն իմաստին:

Քարոզ-էն կը զանազանուի հրեշտակ-ը: Քարոզ բառը հին է ու դասական գրականութեան մէջ գործածուած մունետիկի նշանակութեամբ ալ. նմանապէս հրեշտակ եւ հրեշտակուքիւն բառերն ալ զուտ դասական լեզուին կը պատկանին եւ արդի հայերէնի մէջ ալ կը պահեն պատգամաւորի դադափարը: Աւելցնենք նաեւ, որ խիստ կերպով քննած, այդ բառը միայն աստուածներու միջնորդութեամբ կատարուած գործերուն մէջ չէ որ կը յայտնուի իբրեւ պատգամաւոր, այլ կը տրուի այն մարդերու ալ, որոնց պաշտօնը քարոզի հանդամանք չունի, այլ միտքերու փոխանակութեան համար առաքուած են թըշնամի բանակը. այսպէս գործածուած է Տիգրեւի համար՝ որ իբր հրեշտակ զրկուած է Արաքսիցիներուն կողմէն, հովանաւորութեամբ Աթենաս աստուածուհիին (Ժ. 286):

Անցնինք խառնարան բառին գործածութեան:

Որքան որ խառնարան բառին դասական իմաստը՝ գինիի մեծ կարասի նշանակութեամբ, Ստ. Մալխասեան իր Բացատրական Բառարանի ընդարձակ համախմբումին մէջ անցուցած է զբարար, միջին հայերէնի եւ նոր գրական լեզուի բառերուն հետ, սակայն այսօր խորթ է ան եւ շատ հեռու է նշանակելէ գինիի եւ ջուրը բարեխառնելու համար գործածուած թակոյկը: Անդրադարձած էինք արդէն այս մասին՝ Իլիականի Ա. երդին մէջ Ղազիկեանէն կիրարկուած զբարար բառերու շարքին: Տեսնենք այժմ յաջորդ երգերու մէջ նոյն բառին գործածութիւնը եւ հայերէնի վերածումը, քննութեան առնելով քանի մը տողեր:

Ղազիկեան

Եւ կը բերէր

Քարոզն ըսկի մը պաղպաղուն, եւ ոսկի
Դաշխուրաններ...

Երբոր հասան Աքայեցւոց ու Տրովեանց,
Իջան կառքէն արօտարուխ երկրին վրայ
Եւ Աքայեանց ու Տրովեանց մէջը գացին:
Աղամեմնոն՝ մարդոց արքան՝ ոտք ելաւ
Անմիջապէս, ելաւ նոյնպէս Ողիտէսն
Հանճարաշատ, եւ փառացի քարոզներ
Կը բերէին անդրուժ ուխտի դաշինքներն,
Եւ խառնելով խառնարանին մէջ գինին՝
Ձուր լեցուցին թաղաւորաց ձեռքերուն:

Յետոյ գինին խառնարանէն հանելով
Բաժակներով կը հեղունին գէպի զուրս,
Յաւերժական աստուածներուն մաղթելով. (Գ. էջ 95-96)

Քեզ, Իդոմեն, ամէնէն շատ կը յարգեմ
Երազացի Դանայեանցմէ, թէ՛ ըլլայ
Մարտի եւ թէ՛ ուրիշ ամէն գործի մէջ,
Թէ՛ կոչունքի, աւագանին երբ արդեան
Խառնարանի մէջ կը խառնէ սեւ գինին
Մեծահարկի. ուր մինչ ուրիշ վարսագեղ
Աքայեցիք կ'ըմպեն չափով բաժիններն,
Միշտ լեփ լեցուն է քու բաժակըդ, ինչպէս իմս,
Երբոր ըզզայ սիրտը փափաք խմեւորու: (Դ. էջ 121)

Եւ լեցուցին պարմանիք

Խառնարանները գինիով մինչեւ վեր,
Յետոյ կարգաւ ամէն մէկուն բաժնեցին: (Թ. էջ 279)

Օն, Մենիտեան, մեծ խառնարանը բեր մեզ,
Անապակով լեցուր եւ տուր ամէնուն
Մէյ մէկ բաժակ... (Թ. էջ 281)

Եւ ընթրիքի նստան. եւ լի քաղցիկէն
Մեղրի նըման անոյշ գինի առնելով
Կը հեղունին Աթենասի ի նըւէր: (Ժ. էջ 336)

Բազրառումնի

Եւ Իդէոս բերէր քարոզ
Խառնարան մի սպառնալուն եւ ըմպանակս ոսկիաձոյլս. (Գ. 247-248)

.

Իսկ յորժամ ժաման եղեն առ տրովացիսն եւ աքայեանս,
Ի վայր իջեալ ի կառաց անտի յերկիր ճարակաչատ՝
Ի մէջ անդր անցին զնացին տրովադացւոց եւ աքայեանց:
Եւ անդէն եւ անդ յարեաւ արանց արքայն Ադամեմնոն,
Յոսն եկաց եւ Ողիսեաւ բաղմահանճար, եւ պերճ քարոզը
Ձաննենդ ուխտըս զիցն ածեալ, խառնեալ զդինին ի Խառնարանն,
Առեալ ջուր ձեռնալուայի՝ Թազաւորացն հեղին ի դաստս: (Գ. 264-269)

.

Իսկ առեալ զդինին ի քալուկէն դաշխուրանօք,
Հեղուին նըւէր, եւ զից մըշտընջենից աղերսէին... (Գ. 295-296)

Ջքեղ, Իդոմեն, սպտուեմ ի բնաւ երազաձի Դանայեցիս
Թէպէտ ի պատերազմ, Թէպէտ եւ յայլ ամենայն դործ,
Եւ Թէպէտ ի կոչունս, ուր զսեաւ դինին մեծահարկի
Խառնեն ի Խառնարանս արդիացւոց ազատատեարք:
Ջի ուր ալլք առ հասարակ ի հերապանձ աքայեցւոց
Ըմպեն բաժին մի չափով, քո լիալիւր կայ միշտ բաժակ,
Որպէս ինձ իսկ գլխովին, ըմպել յորժամ ցանկասցի սիրտ:
(Գ. 257-263)

Եւ մանկուեք ըզխառնարանսն սպտարուն լցեալ զինեաւ,
Պաշտեցին կարգաւ նուազօք մատըռուակեալ ամենեցուն: (Թ. 175-176)

Ջմեծագոյն քալոյկն արի կառո՛, զաւակըդ Մենիտեայ,
Ձանապակըն խառնեսջիր եւ սպտըաստեա՛ բաժակ առ այր:
(Թ. 202-203)

Յընթրիս բաղմեցան, եւ լիաբուի ի քալուկէն
Առեալ նըւէր հեղուին Աթենասայ զինի անոյշ: (Ժ. 578-579):

Դէմ առ դէմ դըռուած կտորին առաջին մասը (Գ. երդ), հատուած
մըն է այն նկարագրութեան, ուր կը պատկերացուի պատրաստու-
թիւնը Պարիսի եւ Մենելաոսի մենամարտութեան, համաձայնու-
թեամբ երկու թշնամի կողմերուն: Կը բերուին դաշինքի համար սահ-

մանուած զոհերը՝ ի նուէր աստուածներուն, կ'աղօթեն երկու կողմերն ալ Արամաղղին եւ կը կնքուի որոշումը՝ մէկուն կամ միւսին մահով վերջ դնելու պատերազմին, եւ յաղթականը տէր ըլլալու դեղեցիկ Հեղինէին:

Ղաղրիկեան հոս զործածած է սկի (կամ սկիհ) բառը Բաղրատունիի խառնարանին զիմաց, եւ որուն բնաղիւրն է չղղիթ: Սկիիը բաժակ է կամ ըմպանակ. այս վերջինս համապատասխան տողին վրայ զործածուած է Բաղրատունիէն: Ղաղրիկեան շփոթութիւն ստեղծած է սկիհ զործածելով փոխանակ խառնարանի կամ թակոյկի, ինչպէս ըմպանակի (բաժակ) տեղ ալ դաշխուրամ: Տեանենք կարդաւ:

ՆՀԲ կը բացատրէ սկիիը հետեւեալ ձևով. սկահ, ըմպանակ, բաժակ, նուիրանոց, ճաշակ (ռամկօրէն՝ դաւաթ): Իսկ իբր յունարէն համապատասխան բառ՝ կը գնէ Σκύφος, κύλιξ, σπονδεῖον.

Հոս Bailly-ի Σκύφος է «vase à boire, haut et sans pied, tasse». զարձեալ ըստ Bailly-ի՝ κύλιξ, ικος է «coupe, vase à boire, իսկ σπονδεῖον «vase pour les libations»: Գինեձօնը կամ սրակումը զինիի (կամ այլ հեղուկի), տան յատակին, դետին, բաղինի կամ զոհի սահմանուած կենդանիին վրայ, սրբազան արարողութիւն մըն էր հեթանոսներու քով՝ ի նուէր աստուածներուն:

Յայտնի է ուրեմն Ղաղրիկեանի ըրած եղններու փոխանակութիւնը. սկիհ՝ զործածուած թակոյկի տեղ: Բաղրատունի ունի «Պառնարան մի պաղպաղուն. Ղաղրիկեան՝ «Սկի մը պաղպաղուն», որուն յունարէնն է φέρει δὲ χρογτήρα φαεινὸν» եւ իտալ թարգմանութիւնը՝ portava il cratere lucente:

Քանի մը տող վար՝ Ղաղրիկեան կը դառնայ զործածելու խառնարանը, հետեւելով Բաղրատունիին, նոյնիսկ հոն՝ ուր վարպետը փոխած է զայն թակոյկի: Կը բաւէր որ ան իւրացնէր այս բառը եւ կիրարկէր միշտ խառնարանին տեղ, քանի որ արդէն Բաղրատունի ալ զործածած էր զայն, ինչպէս Թ. եւ Ժ. երգերէն առնուած օրինակներուն մէջ կը տեսնուի, յունարէն նոյն չղղիթ-ին դէմ:

Անցնինք դաշխուրամ բառին՝ որուն իմաստը զանազան յեղաշրջումներ կրած է եւ աւելի դժուար է: Ղաղրիկեան զայն զործածած է բաժակի տեղ, հոն՝ ուր Բաղրատունի ունի ըմպանակ եւ յունարէնն ալ κύπελλον.

ՆՀԲ կը սահմանէ այսպէս. դաշխուրան, λεχάνη, pelvis, patina, phiala, տաշտ, կոնք, լական, կուժ (ռամկօրէն՝ մեծ թաս, պղտիկ թեքնէ):

Այս սահմանումին մէջ տրուած բառերը արդէն իմաստի այլապանութիւնները կը յայտնեն: Յունարէն λεχάνη-ի զիմաց դրուած լատին phiala-ն առիթ կու տայ շփոթութեան, որ հաւանաբար մտած է Վուլկաթայի թարգմանութեամբ Դատաւորաց Ե. 25 համարին՝ ուր

կը նկարագրուի Յայելին քաջութիւնը Դերովրայի երգին մէջ. «Ջուր խնդրեաց եւ ետ կաթն դաշխուրափաւ զօրաւորաց. մատոյց կողի»։ Այս համարին յունարէնն է Դժօρ ῥιτησε, γάλα ἔδωκεν ἐν λεχάνῃ· ὅπερ-ερχόντων προσήνεγκε βούτυρον⁵։

Bailly կը բացատրէ *λεχάνη* բառը *bassin, baquet* (կոնք, տաշտ) բառերու համապատասխանումով, որով կը հեռանայ ամանի, քաց-ցալի զաղափարէն, բայց նկատի առնելով Վուլկաթան եւ անկէ կա-խում ունեցող զիտական կարդ մը թարգմանութիւնները, ստիպուած ենք հասկնալ զայն լայն ըրթունքներով աման մը. այդ միտքով զոր-ծածած է նաեւ Բաղրատունի Գ. 295 տողին վրայ։

5. Վուլկաթայի թարգմանութիւնը ունի. «Aquam petenti lac dedit, et in phiala principum obtulit butyrum», ուր կը տեսնուի տարբեր կէտադրութիւն մը եւ *phiala* բառին զորածանութիւնը՝ յոյն *λεχάνη*-ի զիմաց։ Ասոր վրայ հիմնուած է Վիկտուարի Փրանսերէն թարգմանութիւնը՝ հետանալով յունարէնէն. «A Sisara demandant de l'eau elle donna du lait, et dans la coupe des princes, elle présenta du beurre» (La Ste Bible polyglotte, par Vigouroux, Anc. Test. tome II, Paris, 1901, էջ 165։ նոյն իմաստով վերածում մըն է վերջին քննական հրատարակութեան մէջ Pirot-Clamer-ի՝ Փրանսերէն նոր թարգմանութիւնը. «Il demandait de l'eau: c'est du lait qu'elle donna; // Dans la coupe d'honneur elle offrit de la crème» (La Sainte Bible, III, Juges, éd. Letouzey et Ané, Paris, 1949, էջ 195)։

Phiala բառին տրուած նշանակութեան համաձայն են կատարուած թարգմա-նութիւնները. Forcellini, լատգոյն բառարաններէն մէկը լատին լեզուի, «*phia-la*» կը սահմանէ *tazza, coppa, bichiere* առումներով (Totius latinatatis lexicon, Prati, 1868), սակէ է ընտանեայտ ֆրանսերէնի «coupe»ը։

Ընդունելու է որ մուկ կը մնայ իմացողութիւնը «Դատաւորաց» յիշեալ հա-մարին. թեք ու զէմ բացատրութիւններ կրնան տրուիլ կէտադրութեան պատ-ճառած իմաստի բաժանումին շուրջ. դաշխուրանով հրամցուածը կաթ է, թէ կարող. եթէ կաթ է՝ դաշխուրանը աման մ'ըլլալու է նման բաժակի, լայն բե-րանով, ինչպէս քաս, քացցա բառերը կը նշանակեն եւ յունարէն *λεχάνη* բառն ալ՝ իր տաշտի, լախանի նշանակութիւնէն կ'անցնի ունենալու նաեւ ամանի նշա-նակութիւնը։ Իսկ եթէ կարաղն է որ կը հրամցուի դաշխուրանով, անհասկնալի կը մնայ յունարէն բառին տուած իմաստը։ Այս պատճառաւ արդի թարգմանու-թիւն մը պիտի կը վերածէ զայն. «A chi chiedeva acqua diede il latte, in un piatto principesco presentò la panna» (La Sacra Bibbia, ed. Pao-line, Roma, 1960)։

Դիտելի է նաեւ որ վերը մէջբերուած յունարէնի կէտադրութեան համաձայն չէ նաեւ հայ թարգմանութիւնը (ըստ Բաղրատունեան հրատարակութեան, 1860)։ Չօհրապեան հրատարակութիւնը (1805) նոյն կէտադրութիւնը ունի Բաղրատունիի հրատարակութեան հետ։ Բայց Չօհրապեան ստորեւ տարբերակներու մէջ կը նո-թագրէ՝ ոմանք ունին. «Եւ մատոյց կաթն. դաշխուրանաւ զօրաւորաց ետ կողի»։ Այս տարբերակին կը համաձայնի նաեւ Մխիթ. Արքայօհ հրատարակութիւնը (1733)։ Երկու զործողութիւն վը զանազանութի Յայելի ըրածին մէջ. Ջուր խըն-դրեց՝ կաթ տուաւ, եւ (այսպէս) իշխանաւորներու դաշխուրանով տուաւ կողի (կարող կամ սեր)։ Այս վերջին ձեւով հասկցած է Վուլկաթայ, որուն հետեւած են արդի թարգմանութիւնները։

«Խսկ առեալ զգինին ի թակուկէն դաշխուրանօք
Հեզուին նուէր, եւ զից մըշտընջենից աղերսէին»:

Իսկ Ղազիկեան ճիշտ հոս որ պէտք էր գործածել դաշխուրանը,
նախընտրած է ընդհակառակն բաժակ բառը: Աստուածներուն զոհին
թամանակ դաշխուրանով առնուած գինին կը ծառայէր թափելու բա-
ժակին, կամ զոհուելիք կենդանիին վրայ: Ղազիկեան հետեւաբար,
թէեւ տարբեր տեղ գործածած է զայն, բայց տուած է անոր ամանի
նշանակութիւնը եւ ոչ թէ լականի, կոնֆի կամ տաշտի: Դիտելի է ի
նպաստ Ղազիկեանի, որ *κύπελλον* (Գ. 248) բառը իր երկրորդ իմաս-
տին մէջ ունի տարբերութիւն մը *ὄξυς-էն*, որ պարզապէս բաժակ
կը նշանակէ: *κύπελλον* *vase à traire le lait*. այս բացատրութեան մէջ
կ'ընդհմարտուի դաշխուրանի այն նշանակութիւնը զոր ուղեցինք ցոյց
տալ:

ԱՆՀԱՍՍԿԱԼԻ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ղազիկեանի մէջ կայ յայտնի ձգտում մը, ինչպէս նախապէս ակ-
նարկած էինք, աշխարհաբարը հարստացնելու նոր բառերու մուտ-
քով. հետեւաբար չի դնել դանդաղանութիւն գրաբարի յատուկ եղա-
ծներուն եւ աշխարհաբարի պահանջին. կը բաւէ որ բառերը ըլլան հըն-
չական եւ գործածուած Բաղրատունիէն:

Այս կարգի բառերէն են օրինակ իր քով՝ *βοδινειν*, *քափառնակի*,
յոգնատալիստ, գեղատալիստ, եւն., որոնք մտած են իր «Իլիականի»
մէջ, բայց կը մնան մուլթ, անթափանցելի ընթերցողներու մեծամաս-
նութենէն, նոյնիսկ հայերէնագէտ համարուածներէն:

Նկատենք անոնցմէ ոմանց գործածութիւնը հետեւեալ հատու-
ծին մէջ, ուր Հերա, աստուածներու թագուհին, տեսնելով որ Աքա-
յեցիք՝ Տրոյկեան բանակին յաղթանակներէն եւ յաջողութիւններէն
յուսալբուած՝ կը խորհին նստիլ նաւերն ու փախչել, կը զրկէ Աթե-
նասը երկիր՝ որպէսզի յորդորէ շարունակելու պատերազմը:

Ղազիկեան

Այն օրն անշուշտ՝ ճակատադէն անհրաժեշտ՝

Արդիացեաց դարձը տեղի կ'ունենար,

Եթէ Հերա Աթենասին չըխօսէր.

«Ո՛հ, սպարակիր Արամազդի դուռտը անյաղթ,

Արդիացիք ա՞յսպէս պիտի փախչէին

Ծովերու լայն մկանուկներուն վըրայէն,

Եւ թողուին փառք ու պարծանք Պրիամու

Եւ Տրովացւոց՝ արգիռւիի Հելլենէն,
Որուն համար աքայցել շատ մարդիկ
Ինկան մեռան Տրոյա, հեռու անձկալի
Հայրենական երկրէն. բայց արդ զընա՛ դուն
Դէպ ի բանակը պղընծաղղեստ Աքայեանց,
Եւ ողորբիչ քու խօսքերովդ արդիւլէ
Իւրաքանչիւր մարտիկ, եւ թոյլ մի՛ տար դուն
Որ անոնք ծով քըչեն նաւերը ֆօնֆեմ»:

Այսպէս ըսաւ եւ Հանսաստեց Աթենաս
Աստուածուհին ծաւի, այլ վար սլանալով
Թափառնալի Ոլիմպոսի ծայրերէն՝
Հասաւ փութով աքեան երազ նաւերուն,
Եւ Ողիսէսը նըշմարեց՝ հանճարեղն
Արամազդի նըման, որ հոն կեցեր էր
Ու չէր դաչեր իր գեղատալստ սեւ նաւին.
Ձի ցաւ մ'եկեր կը ճանկըռտէր սիրտն հոգին:

Գալով անոր քով Աթենասը ծաւի
Ըսաւ. «Մագդեզնըդ Լայերտեան, բազմահմար
Ողիսէս, ա՞յսպէս պիտի դուք փախչէիք
Դէպ ի տուն, դէպ ի հայրենիքը սիրուն
Ձեր յոգնատալստ նաւերուն մէջ իյնալով,
Ու թողուիք փառք ու պարծանք Պրիամու
Եւ Տրովացւոց՝ արդիւռհի Հելլենէն,
Որուն համար աքայցել շատ մարդիկ...»

.
Եւ թոյլ մի՛ տար
Որ անոնք ծով քըչեն նաւերը ֆօնֆեմ»:

Բագրատունի

Տեսէ՛ք Բագրատունիի ալ համապատասխան տողերը, որմէ կա-
րելի կ'ըլլայ դատել Ղազարիկեանի նիւթական կապը ոչ միայն բառերու
նոյնաձեւ դարձածութեան, այլ նաեւ շարադրութեան եւ դարձուածք-
ներուն մէջ:

Անդ անհրաժեշտ ի բախտէն աքայցւոց հասանէր դարձ,
Եթէ չէր Հերայի առ Աթենաս բան զայս խօսեալ.
«Աւաղ, վահանադրօշն Արամազդայ դուստր անվրկանդ,
Ի տուն ա՞յսպէս ուրեմն՝ ի հայրենի բընիկ երկիր
Փախնուցուն արդիացիք ընդ անդընդոց լայն մըկանուց,
Եւ պարծանքս թողուցուն Պրիամոսի եւ տրովադեանց
Ջիլիլիկէն արգիռւիի, յոյր սակա յոլովք յաքայցւոց
Ի Տրոյա կորեան, ի բուն եւ յանձկալի երկրէն նըշէհէ,

Այլ արևի՛ արդ ի բանակս աքայեցւոց զինադպետից,
Ողորբէ՛ք քոյով բանիւք դայր այր արդեւ իւրաքանչիւր,
Եւ թոյլ մի՛ տացես ի ծով զօգնեմական վարեւ նաւինար:

Չայս ատցաւ Աթենաս լրւաւ խաթակն աստուածուհին.
Վազր առեալ փութառնակի էջ յՈլիմպեայ ի դազաթանց,
Եւ հասեալ փութապէս յաքայեցւոցն Էրազ քաջտիս՝
ՉՈղիսեսս ըզհանճարեղն եղիտ նըման Արամազդայ,
Չի կայր ձեռն ինչ չարկեալ ի նաւըն սեաւ գեղեցկատախտ,
Չի անկեալ ի սիրտ նորա եւ ի յողիսն էր դաւըն սուգ:
Իսկ խաթակն Աթենաս մատուցեալ մերձ ասէ առ նա.

Մագդեզմըդ Լայերտեան, քազմահըմար քաջդ Ողիսեսս,
Իսկ արդ ո՞րպէս ի տուն, ի բնադաւառդ անձկակարօտ
Փախչիցիք ուրեմն՝ ի նաւադ անկանկրով ի յոգնատախտ,
Եւ պարծանըս թողուցուք Պրիամոսի եւ տրովադեանց
Չարդիւուհին Հելենէ՝ ոյր վասն յոյովք յաքայեցւոց...

Եւ տացես մի՛ թոյլ ի ծով զօգնեմականսն արկանեւ նաւս:

(Բ. 155-181)

Թողունք կարդ մը համանմանութիւններ, ու դիտենք միայն զըլ-
խաւորները:

Բազրատունիի օգնեմական-ը իրը ածական ճօճ արմատին, որմէ
ճօճումն, ճօճել ըստ ՆՃԲ.ի ունի շարժել (նեղդ.) եւ շարժիլ, տա-
տանիլ, երբալ (չէզոք) զործածութիւնները: Ճօգնեմական-ը կըրկ-
նակ և-ով՝ շարժուն, տատանող իմաստով զործածուած է վերեւ աըր-
ուած տողերուն մէջ եւ է համապատասխան յունարէն ἀμφιέλισσα, ης
բառին, զոր Bailly կը բացատրէ «poussée des deux côtés par les
rames, ballottée (sur les flots)», նշանակելով իրը վկայութիւն՝
նոյն տեղը Իլիականէն (Բ. 165):

Բազրատունիի հաւատարմութիւնը յոյն բնադրին անգամ մըն ալ
կ'ապացուցուի, երբ նկատենք իտալական վերջին լաւագոյն թարգ-
մանութեան մէջ ալ, զոր յաճախ յիշատակած ենք, յոյն բառին իս-
կական իմաստին բացակայութիւնը.

Տող Բ. 165. Non lasciare che tirino in mare le navi curve.

Ղազիկեանի օգնեմ-ը, համառօտուած ձեւ մը օգնեմական-ին,
կը պարտի իր գոյութիւնը Բազրատունիին՝ որ ճարտարօրէն զրաժ է
յունականին հանդէպ, նման ձեւով ու ամանակով յարմար բառը եւ
կրկնակ և-ով տուած ինքնութիւն մը անոր, եւ զոր Ղազիկեան առած
զործածած է իր տողին վրայ, կըճատուած ձեւով, որպէսզի տողին
ոտքը բերէ: Բայց անշուշտ աշխարհարարի իր ընթերցողները յան-
կարծակիի բերած է անով, քանի որ եզական նորութիւն մըն է,

թէ եւ ոչ այնչափ հեռու գուշակուելէ եւ հասկնալի դառնալէ: Թող անցնի այս ճարտարութիւնը եւ նորութիւնը:

Նմանապէս գեղեցիկ նորութիւն մըն է քափառնակիւն, որուն նշանակութիւնը չէ «Թափառելով, կամ ասդին անդին շրջելով», ինչպէս բառարանները կը նշանակեն, այլ շէտակի, զահալիժարար եւ արագօրէն էջը մը բարձրութենէն դէպի վար: Բազրատունի դայն զործածած է յունարէն ἀΐσσω—էն հանուած ἀΐσσω—ին գիմաց, որ ունի բայտ Bailly-ի «s'élancer impétueusement, se précipiter».

Աշխարհարար ընթերցողը քափառնակիւն պիտի առնէ Թափառականի իմաստով, եւ պիտի չթափանցէ անոր միւս իմաստին, որ Բազրատունիի զործածութենէն ասդին առած է վերեւ նշուած իմաստը: ՆՃԲ.ը, որ 1836ին է, ունի քափառնակի բառին գիմաց՝ «Թափառելով» նշանակութիւնը, հիմնուած Թովմ. Արծրունիի վկայութեան վրայ: Մինչդեռ Ջախջախեան զարմանալի ճշգրտութեամբ մը դայն անցուցած է իր շարքերուն, տալով վերեւ բացատրուած իմաստը. «արագ, անդանդադ, presto, senza dilazione, incontanente»⁶:

Սակայն միւս երկու բառերը՝ որոնց կը հանդիպինք մէջըրերուած հատուածին մէջ, թէ՛ դրարար եւ թէ՛ աշխարհարար, գեղատալստ (Բազր. գեղեցկատալստ), եւ յոգնատալստ, կը մնան քիչ մը մթին, մինչեւ չդիմուի ուրիշ թարգմանութիւններու:

Բառարանները չեն ճանչնար զանոնք, ո՛չ ՆՃԲ եւ ոչ ալ Ջախջախեան: ՆՃԲ ունի գեղատալստակ՝ առնուած Ազաթանդեղոսէն, նըկարիչի իմաստով. «որ ի տախտակի նկարէ գլեղ դիմաց»: Ջախջախեանը նոյնը կը կրկնէ առանց այլ բացատրութիւն տալու:

Յիշեալ երկու բառերը զործածուած են Իլիականի մէջ իբր մակ-գիր նաւերուն:

«Ու չէր դպչեր իր գեղատախտ սեւ նաւին».

եւ կամ

«Ձեր յոգնատալստ նաւերուն մէջ իշնալով»:

Բազրատունիին գիւտերն են ասոնք ալ, զոր նոյնութեամբ առած է Ղազիրկեան: Այդ բառերը դրուած են յունարէն բնադրին ἐπισσελμος (կամ ἐπισσελμος) բառերուն գիմաց, երկու տարրեր զործածութիւններու մէջ: Ահաւասիկ թէ ի՞նչպէս:

Առաջին բառը Բազրատունիէն զործածուած՝ է գեղեցկատալստ (Բ. 170), որուն յունարէնն է ἐπισσελμος, եւ նշանակութիւնն է բայտ Bailly-ի «muni d'un bon tillac, de bonnes planches, de bancs so-

6. ՋԱՍԶԱՆԵԱՆ, Բազիրք հայ եւ իտալական, Dizionario armeno-italiano, Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1837:

lides» • կը նշանակէ նաևուն տախտակամածը, վերնալարիկը կամ կամուրջը:

Իտալական թարգմանութիւնը այդ յոյն բառին դէմ ունի buoni scalmi, որուն իմաստը շատ լայն է, բայց հիմնապէս կը նշանակէ նաևուն կողը՝ ուր հաստատուած է երկաթէ, ուժեղ փայտէ կեռ կամ կռուան՝ ուսկից կ'անցնին նաևուն թիւերը նաւարկելու համար: Հայերէնի մէջ գեղատախտ-ը, որ թերեւս լաւագոյն պիտի ըլլար ըսել՝ ամբատախտ, աղօտ կերպով կը նշէ այդ իմաստը: Տախտ բառը չէ առնուած այն դասական մտքով որ կը նշանակէ «գահ, բազմոց, դահաւորակ, նստարան, նաեւ մահճակալ» (ՆՀԲ), այլ պարզապէս տախտակ բառին արմատը՝ տախտ, որուն վրայ կատարուած է բարդութիւն մը: Կը նշանակէ հետեւաբար նաևուն փայտաշէն ամուր կողերը, որուն կցուած են կռուանները թիւերուն: Այդ բառին մէջ կը պարունակուին ուրեմն երկու իմաստներն ալ, լայնօրէն առնուած: Գեղատախտ-ը գրեթէ հայացումն է յունարէն εὐσελμῶς-ին, գործածուած միշտ նոյն իմաստով նաեւ հետեւեալ տողերուն վրայ (Է. 84, 419):

Յոգմատախտ-ը կը դառնայ նոյն իմաստին շուրջ, բայց աւելի մասնաւորուած, նշանակելով թիւերուն բազմութիւնը. յոգմատախտ-ը գրուած է Բադրատունիէի յունարէն πολυκλήρις, ἰσος-ի գիմաց, որուն իմաստն է ճշգրիտ կերպով ըստ Bailly-ի «aux nombreux rangs de rameurs»: Այսպէս է Բ. 175 եւ Է. 88 տողերուն վրայ: Բայց Բադրատունի ալուր (Բ. 74) յոգմ-ի տեղ՝ յոլով-ով կը բարդէ բառը, յոլովատախտ, որ իւր նշանակութիւն բոլորովին նոյն է: Ղազիկեան կը գործածէ լոկ յոգմատախտ-ը:

Իտալ թարգմանութեան մէջ յունարէն բառին թարգմանութիւնը շատ յստակ արտայայտուած է, միշտ նոյն ձևով բոլոր համապատասխան տեղերը. con le navi ricche di remi, sulle navi ricche di remi⁷:

Կը մնայ վերջին բառը այս շարքին. մագդեգ, որ նոյնութեամբ անցած է Ղազիկեանի մէջ «Մագդեգնըդ Լայերտեան, փոխանակ ըսելու» որդիդ Լայերտեան»: Մագդեգն ըստ ՆՀԲ-ի է «Որմզդի՛՝ այսինքն Արամագդայ ազն կամ պաշտօնեայ, զիւցաղն, մող, զիտակ զենին, կրօնիւք պարսիկ»: Եւ իսկապէս այդ բառը մագդեգականութեան մէջ գործածուած է որպէս մող, հմուտ մագդեգական կրօնքին: Սակայն հոս միտքն է որդի՛ աստուածային գալմէն: Յունարէնը ունի այդ տեղ՝ διογενὲς Ἀαερτιάδῃ, ուր διογενὲς Bailly-ի մեկնութեան համաձայն կը նշանակէ «né de Zeus, originaire de Zeus»:

7. ROSA DI CALZECCHI ONESTI, *Omero, Iliade*, ed. G. Einaudi, 1968 (II. 74, 175, VII. 88).

Rosa di Calzecchi Onesti-ի թարգմանութիւնը կը վերածէ զայն «Figlio glorioso di Laerte»-ով, ուր *δῖος ἐνὲς* *φωξ*ի իմաստ ունի եւ կամ կը նշանակէ մէկը՝ որ փառք չհասած է իր քաջութեան համար: Իսկ Մոնթի «generoso»-ով կը բացատրէ:

Բաղբատունի անդամ նոյն *δῖος ἐνὲς* բառը՝ այլուր (Բ. 337) վերածած է *φωξ*-ով. Արի՛ քաջդ, Պատրոկլէս (*ἄλλ' ἄγε, δῖος ἐνὲς Πατρόκλειος*), իսկ յունարէնի համադօր բացատրութիւնը *δῖος* թարգմանած է «աստուածադարմ» բառով Իլիականի առաջին էջին վրայ:

Καὶ δῖος Ἀχιλλεύς (Եւ Աքիլլէս աստուածադարմ, Ա. 7), որուն իտալերէնն է Achille glorioso (Rosa di Calzecchi Onesti), կամ «*il divo Achille*» (Մոնթի):

Ղաղիկեան ունէր իր առջեւ ամէն ղիւրութիւն աշխարհաբարի պահանջներուն գոհացում տալու, եւ աւելի մօտ դարձնելու ժողովուրդի ըմբռնումին՝ այդ քիչ մը խորհրդաւոր տողը «Մաղդեղնըդ Լայկերեան»: